

9

Kruispoort

9 Kruispoort

De Kruispoort is vernoemd naar de stadspoort die dateert uit 1643 en omstreeks 1827 werd afgebroken. De naam Kruispoort heeft er alles mee te maken dat hij op de weg van en naar het dorp Kruisland lag. Kruisland is één van de zes kernen van onze gemeente en ontstond eind 15e eeuw dankzij **Graaf Engelbrecht II van Nassau**.

10 Somsbolwerk

Het Solmsbolwerk, vernoemd naar **Amalia van Solms**, de vrouw van **prins Frederik Hendrik van Oranje**. Samen met het Wijngaarden en Nassaubolwerk vormt dit bastion de noordelijke vestingwerken die in 1629 zijn aangelegd. Vanaf dat moment heeft de vesting een onregelmatige zeshoekige vorm.

13

Kaaistraat ca 1900

11 Noordelijk Ravelijn

Hier lag het noordelijk Ravelijn, bedoeld om bescherming te bieden tegen dreigingen vanuit het noorden. Nadat de noordelijke bastions waren gebouwd, werd de vesting in 1644 verder uitgebreid met twee Ravelijnen. De buitenwal en gracht werden rond de ravelijngracht aangelegd. Aan de overkant van het water kun je nog de overblijfselen van de buitengracht zien.

13

Het Wapen van Steenbergen van Niel Steenbergen

12 Wijngaardenbolwerk

Het Wijngaardenbolwerk is vernoemd naar de toenmalige commandeur **Romein van Wijngaarden** die resideerde in Steenbergen van 1623 tot 1631. Je gaat rechtsaf het bruggetje over. Je komt langs de Bonzingval, van oorsprong de spuikom met sluisje voor het lozen van het overtollige water van de vesting dat via de watergang van de Rode Weel afkomt. Het ommetje komt met een wandeling door de jachthaven van Steenbergen bijna tot zijn einde.

13 Kaaipoort

Aan het begin van de Kaaistraat stond vroeger de 17e eeuwse Kaaipoort die ook toegang tot de buiten de omwalling gelegen haven gaf. Halverwege de straat kom je het oude stadhuis tegen, met ons stadswapen prominent verwerkt in de gevel. Het is één van de vele kunstwerken die plaatsgenoot **Niel Steenbergen** ons nagelaten heeft. Sluit je wandeling af op de gezellige Markt van Steenbergen, met uitzicht op onze imposante Gummaruskerk.

Welkom in Steenbergen

De Steenbergse ommetjes starten en eindigen op de markt vóór de ingang van de Sint Gummaruskerk in het stadscentrum. Voordat je aan het Ommetje Vestingroute begint, wil je misschien eerst een rondleiding door de prachtige kerk bijwonen, waar je versted zult staan van de rijke geschiedenis en de indrukwekkende architectuur van deze Cuyperskerk.

De gidsen in de kerk vertellen je er graag over. Ook is het VVV informatiepunt gevestigd in de kerk, hier ontdek je wat onze gemeente Steenbergen en de Brabantse Wal allemaal te bieden heeft. Wat dacht je bijvoorbeeld van een rondleiding door één van onze Stadsherauten, een bezoek aan de ongerepte natuurparel de Dintelse Gorzen, een picknick aan de Blauwe Sluis, varen in een fluisterbootje over de Steenbergsche Vliet? Mogelijkheden te over en laat één ding duidelijk zijn: Waar een vestingstad de poorten vroeger hermetisch gesloten hield om de vijand buiten de deur te houden, ligt nu de spreekwoordelijke rode loper uit voor iedereen die zich hier wil vermaken.

Het Ommetje Vestingroute kent een **lange (5km)** en **korte (3,8km)** route en eindigt weer op de Markt in het centrum van Steenbergen. Onderweg heb je alle gelegenheid om uit te rusten op één van de

bankjes langs de route en te genieten van al het moois onze stad te bieden heeft.

Hoe het begon

Steenbergen staat te boek als een belangrijke vestingstad in de laatste decennia van de turbulente 80-jarige oorlog (1568-1648). Van speelbal tussen de Spaanse en de Staatse troepen werd het in 1626 dankzij **Prins Maurits** een onneembare vesting. Onderdeel van de West-Brabantse Waterlinie, die zich uitstrekte van de Waterschans bij Bergen op Zoom tot Fort Henricus aan de noordkant van Steenbergen. De West-Brabantse Waterlinie behoort weer tot de Zuidwaterlinie. Een verdedigingslinie van Sluis in Zeeuws-Vlaanderen tot aan Grave in Oost-Brabant, bedoeld om het welvarende Holland van de 17de eeuw te vrijwaren van indringers. Hier in het zuiden werden zogezegd de klappen opgevangen. Een beproefde methode daarbij was het onder water zetten van grote delen landbouwgrond (inundatie); te diep voor soldaten te voet en te ondiep om te bevaren.

Verdedigingswerken zoals bolwerken en ravelijnen zijn nog altijd terug te vinden in Steenbergen. ook al springen ze misschien niet meteen in het oog. Na de 80-jarige oorlog verdween langzaam maar zeker de noodzaak om de stad te verdedigen tegen de vijand, waardoor de vestingwerken uit het straatbeeld verdwenen, onder meer om plaats te maken

voor de suikerfabriek, die stond op de plaats waar nu verpleeghuis Hof van Nassau en Albert Heijn zijn gevestigd.

Straatnamen verwijzen echter nog altijd naar ons indrukwekkende vestingverleden en als je tijdens dit ommetje goed om je heen kijkt, komt die historie vanzelf weer tot leven.

Krommeweg

Zodra je klaar bent om op pad te gaan, wacht de Krommeweg op je, een geliefde wandelroute onder veel Steenbergenaren. Terwijl je over deze kronkelende weg loopt, volg je de buitenste "ster" van de vroegere vesting(wallen) en kun je de restanten bewonderen van de oude gracht die ooit deze buitenwerken omringde.

Dintelse Gorzen

gemeente Steenbergen

De streek vertelt het verhaal

Wandelen in Steenbergen

In samenwerking met

gemeente Steenbergen

Buiten de Veste 1
4650 AA Steenbergen
14 0167
info@gemeente-steenbergen.nl

www.gemeente-steenbergen.nl

vormgeving: Marly Mulders

Ommetje Vestingroute
Steenbergen

3.5 km

5 km

cultuur en erfgoed | natuur | water

Ommetje Vestingroute

De Sint Gummaruskerk vanuit de Markt

1 Sint Gummaruskerk
 Ontdek de Sint Gummaruskerk in Steenbergen; een Rijksmonument dat trots uitstraalt. De bouw van de huidige kerk werd begin 20^e eeuw voltooid en is een ontwerp van de landelijk bekende architecten vader Pierre en zoon Jan Cuypers. De Gummarus heeft meerdere voorgangers gekend, onder meer midden op de Markt. In de tijd van reformatie was er sprake van een bescheiden schuilkerk.

Het kolossale kerkgebouw van nu werd in de Tweede Wereldoorlog zwaar beschadigd en na de wederopbouw was de torenspits ietsje lager dan eerst. Desondanks behoort de Gummarus tot de hoogste kerken van Brabant. De kerk kenmerkt van heinde en verre de skyline van Steenbergen en trekt jaarlijks vele duizenden bezoekers uit alle windstreken en uithoeken van de wereld. De Heilige Gummarus was overigens patroonheilige van allen die met een breuk te kampen hebben, van botbreuken tot echtbreuken. Oftewel een echte verbinder en dat is de kerk in onze gemeenschap nog steeds.

Kom langs en ontdek haar betoverende schoonheid en rijke geschiedenis!

2 Tienenbolwerk
 Het Tienenbolwerk, genoemd naar commandeur **Philips van Thienen** (1631), grenst aan de Zuidwal vlakbij het stadspark van Steenbergen. Dit park was vroeger het zuidelijke ravelijn, een belangrijk onderdeel van de vestingwerken, want de grootste dreiging kwam destijds vanuit het Zuiden. Aan het Tienenbolwerk ligt ook het Strienusplein, vernoemd naar de (eerste) prins carnaval van Strienestad, zoals Steenbergen in carnavalstijd heet.

Even verderop vind je de Lievevrouwepoort, de vroegere "uitgang" richting het westen van de stad.

3 Oranjobolwerk
 De naam van het Oranjobolwerk verwijst naar de eeuwenoude relatie van Steenbergen met ons Koningshuis, het huis van Oranje. Eén van de titels van Koning Willem-Alexander, en zijn voorgangers, is zelfs Heer van Steenbergen. Of Vrouwe, toen zijn moeder, oma en overgrootmoeder het koningschap bekleedden.

Vesting Steenbergen 1635-1640 A.W. Broek

Propellermonument Stadspark

Onder de buitenwerken verborg zich een geheime wapenplaats, vandaar ook de naam van het appartementengebouw dat hier later is gebouwd. Tegenover het Oranjobolwerk en de Buitenvest liggen de zogeheten schootsvelden.

4 Wouwse Poort
 Links ga je de Krommeweg in. Op de hoek van de Blauwstraat en de Ravelijnstraat stond vroeger de Wouwse Poort. De Wouwse of de Blauwpoort (vandaar ook nog de naam Blauwstraat) was in de middeleeuwen de belangrijkste toegang tot de stad. De ruïne heeft er tot circa 1800 gestaan en deed dienst als gevangenis.

5 Galgenveld
 Op de plek van het Galgenveld stond in de achttiende eeuw een imposante 'stadsgalg'. Hier werden degenen die in de stad ter dood waren veroordeeld opgehangen. Strategisch geplaatst in het zicht van de Wouwsepoort, diende de galg als een onheilspellende waarschuwing voor bezoekers

Zicht op Steenbergen omstreeks 1674

van de stad: met de Steenbergenaren valt niet te spotten! Hoewel geen formele begraafplaats, werden na verloop van tijd de lichamen van de ter dood veroordeelden ter plaatse begraven.

6 Veldkruis
 Op deze plek staat het veldkruis. Tijdens de Napoleontische periode kregen katholieken meer invloed in de maatschappij en wilden ze dit ook uiten. In 1933 wilde men de straat en het landschap opnieuw een zekere heiligheid geven door uiterlijke symbolen van het katholieke geloof te plaatsen. Het veldkruis is een gemeentelijk monument. Een bijzondere plek om even bij stil te staan en ook te genieten van het doorkijkje naar de oude vesting.

7 R.K. Begraafplaats
 Hier lag vroeger een lunet, vergelijkbaar met een ravelijn. Je kunt nu door de begraafplaats wandelen en bijvoorbeeld de praalgraven van de vroegere burgemeestersfamilie Van Loon bezichtigen. Bijzonder zijn ook de graven van **Guy Gibson** en **James of Jim Warwick**. Op de terugweg van een bombardement in Duitsland stortten zij op 19 september 1944 met hun vliegtuig neer in de polder net buiten Steenbergen, waarna ze hier hun laatste rustplaats vonden. Guy Gibson is de meest gedecoreerde Britse oorlogsheld, vooral bekend van de Dambusters. Beide vliegeniers worden jaarlijks herdacht en er komen nog altijd veel Engelse belangstellenden naar hun graven.

Na de begraafplaats sla je linksaf de Oranjewal op. In de middeleeuwen bevonden zich hier de zoutpannen voor zoutwinning. Rond 1450 stopte deze activiteit, omdat men goedkoper zout kon importeren, voornamelijk uit Frankrijk en Portugal. Dit markeerde toen het einde van een langdurige periode van grote welvaart in Steenbergen. Onze geschiedenis gaat terug tot 1272 en in onze jonge jaren

Graven Gibson en Warwick

konden we ons dankzij de zoutwinning uit turf op handelsgebied meten met steden als Breda, Antwerpen, Gent en Middelburg.

8 Keuze moment korte of lange wandelroute
 Wil je de **korte route** wandelen? Steek dan de brug over bij het Frederiksbolwerk. Je vervolgt de wandelroute via de Middenwal, links af naar het Oranjobolwerk om vervolgens via de Wouwsestraat de Blauwstraat in te wandelen. Zo kom je weer terug bij de Markt.

Wil je het **volledige ommetje** wandelen? Ga dan rechtsaf en loop verder langs het water tot aan de Kruispoort. Hier vervolg je de wandeling via de David van Orliënsstraat.

Veldkruis Krommeweg